

HƏQİQİ, YALANÇI VƏ YARIMÇIQ TEİSTLƏR: ƏMƏLLƏRİ VƏ NƏTİCƏLƏRİ

Elçin BİLALOĞLU,

Azərbaycan Respublikası Səhiyyə Nazirliyi

Milli Onkologiya Mərkəzinin həkimi

elcinakkoynak@mail.ru

İlham Əliyev: Ulu Tanrıya minnətdarıq.

Nikol Paşinyan: Allah bu ölkədən üz çevirib.

AÇAR SÖZLƏR: *həqiqi teistlər, yalançı teistlər, yarımçıq teistlər, azərbaycanlılar, ermənilər, Qarabağ, işğal, azad olunması.*

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: *настоящее теисты, ложные теисты, половинчатые теисты, азербайджанцы, армянин, Карабах, оккупация, освобождение.*

KEY WORDS: *real theists, false theists, half theists, Azerbaijanis, Armenians, Karabakh, occupation, liberation.*

Giriş. Yazımızın əsasını teistlər və yalançı teistlərin əməlləri, eyni zamanda bunların nəticələrinin müzakirəsi təşkil etdiyi üçün “teist” sözünün mənşəyini və mənasını aydınlaşdırmaq zəruridir. Belə ki, biz müdrikliyə iddia etməsək də, Sokrat demişkən, “müdrikliyin başlanğıcı terminlərin aydınlaşdırılmasıdır” [1]. Bu baxımdan yunan sözü olan “teizm” kəlməsi “tanrı” mənasını bildiren “theos”-dan qaynaqlanır və ilk dəfə professor Ralf Kedvort (1617-1688) tərəfindən istifadə olunmuşdur. Teizm baxışlarını və fikirlərini qəbul edən insanlar isə teist adlanır. Teizm tərəfdarları Tanrının mövcudluğunu, onun insanlarla daimi əlaqədə olmasını, insanlara dinləri və peyğəmbərləri göndərməsini və bunlarla insanları düzgün yola yönəldilməsini qəbul edirlər [2; 3]. Beləliklə, teistlər Yaradanın varlığını qəbul edən, yaxşı əməl sahibi olmalıdırlar. Əldə etdiyimiz ədəbiyyat mənbələrində “ateist” sözünə rast gəlsək də, “yalançı teistlər” ifadəsinə rast gəlmədik. Fikrimizcə, “yalançı teistlər” ifadəsi sözdə Tanrıya inanan, əməllərində isə Yaradanın buyuruqlarını yerinə yetirməyən insanlardır. Yazımızın sonrakı hissələrində “teistlər” və “yalançı teistlər”in əməllərindəki fərqləri və bunların Allah tərəfindən nəticələndirilməsinin fərqlərini obyektiv dəlillərlə göstərməyə çalışacağıq. Beləliklə, “Allahsızlar və cəzaları” başlıqlı yazının nəşrindən [4] sonra yenidən bu mövzuya qayıtmağımızın iki böyük səbəbi var:

I. “Allahsızlar və cəzaları” yazısındakı faktların düzgün olduğunu son vaxtlar sürətlə baş verən çoxsaylı hadisələrin bir daha təsdiq etdiyini göstərmək.

1) Prezident İlham Əliyevin Sərəncamı [5] ilə əzəli Azərbaycan şəhəri Şuşa ölkəmizin mədəniyyət paytaxtı elan olundu və ermənilərin dağıtdıqları bu şəhərdə geniş quruculuq və

təmir işlərinə başlanılıb. Sual oluna bilər: “Niyə ermənilər çox həsrətlərində olduqları Şuşa şəhərini həmişə və bu günlər də daxil olmaqla dağıdıb, söküb, talan ediblər? Lakin 28 il işğal dövründə burada bir dənə də olsun bina tikməyiblər?” Ona görə ki, ermənilər bilirdilər, Şuşa tarixən onların şəhəri olmayıb və gec-tez öz tarixi və hüquqi sahiblərinə qayıdacaq. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev demişkən, “Şuşa tarixi Azərbaycan şəhəridir. Çünki 1752-ci ildə Pənahəli xan bu şəhərin əsasını qoydu və ondan sonra bütün dövrlərdə Şuşada yaşayan əhalinin 98%-i azərbaycanlılar idi və 30 il işğal altında olmasına baxmayaraq, Şuşa əyilmədi, öz milli ruhunu qoruya bildi, ləyaqətini qoruya bildi və bizi gözləyirdi. Biz də gəldik və Şuşanı azad etdik” [6]. Şuşa şəhərinə Azərbaycan xalqının məhəbbətini göstərən daha bir fakt. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Şuşa Şəhəri Dövlət Qoruğu İdarəsinin yaradılması haqqında Fərman imzalayıb. Fərmana əsasən, “Şuşa Şəhəri Dövlət Qoruğu İdarəsi” publik hüquqi şəxs kimi təsis olunub və nizamnaməsi təsdiq edilib. Şuşa Şəhəri Dövlət Qoruğu İdarəsinin nizamnamə fondu 1 000 000 manatdır və dövlət büdcəsinin vəsaiti hesabına formalaşır [7]. **Fərq: ermənilər dağıdır, azərbaycanlılar qurmaq üçün böyük məbləğdə vəsait ayırır və qoruq elan edir.** Ermənilərdən fərqli olaraq, azərbaycanlıların Allahsevənliyini göstərən ən əsas faktlardan biri də o oldu ki, Şuşaya elə ilk səfərləri zamanı Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və Birinci vitse-prezident Mehriban Əliyeva Şuşada ermənilərin dağıtdıqları məscidlərlə yanaşı, kilsəni də ziyarət etdilər və məscidlərlə bərabər, kilsələrin də təmir olunması haqqında müvafiq göstərişlər verildi.

Bu faktı mütləq qeyd etmək lazımdır ki, Şuşadakı Qazançı kilsəsinin 200 metrliyində “İsgəndər M” raketinin qalıqlarının tapılması və yalnız xoşbəxtlikdən insan ölümü ilə nəticələnən faciənin baş verməməsi onu göstərdi ki, bu ölümcül silahla Ermənistan bütün şəhəri, o cümlədən

“dəyər verdiyi” kilsəni də məhv etməyə hazırdır. Ümumiyyətlə, Ermənistanın işğal dövründə Azərbaycan ərazilərində törətdiyi vəhşiliklər göz qabağındadır. Ermənistan bu ərazilərdəki mədəni və tarixi irsimizin xarakterini sistemətik və qəsdən məhv edib, yaxud da dəyişdirib. Eyni zamanda, muzeylərin mülkiyyətində olan əlyazmalar və digər dəyərli eksponatlar yox edilib, yaxud onlar oğurlanaraq “qara bazarlar”da satışa çıxarılıb. Azərbaycanın xalçaçılıq sənətinin dəyərli nümunələri talan edilib, yüzlərlə mədəniyyət müəssisəsi, 4,6 milyon kitab fondu olan 927 kitabxana, 100 mindən artıq eksponatın toplandığı 22 muzey və muzey filialı, 4 rəsm qalereyası, 8 mədəniyyət və istirahət parkı, habelə Füzuli rayonu ərazisində dünyanın ən qədim yaşayış məskənlərindən olan Azıx mağarası, Şuşa Dövlət Tarix-Memarlıq Qoruğu erməni vandalizminin qurbanına çevrilib [8]. Ermənilər özləri də qarətçi olduqlarını təsdiq edirlər. Deputat Naira Zohrabyan Şuşanın Azərbaycan ordusu tərəfindən azad edilməsindən bir neçə gün əvvəl Şuşa Xalça Muzeyinin eksponatlarının şəhərdən çıxarıldığını və bunların İrəvan Tarix Muzeyinə və Milli Qalereyaya daşındığını etiraf edib. Şuşadan İrəvana 160 xalça, kilim, 30 gil qab və 50 rəsm əsəri daşınıb [9]. **Budur yalançı teist – dağıdıcı erməni dövlət rəhbərləri ilə qurucu Azərbaycan dövlət başçısının fərqi.**

2) Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin təşəbbüsü ilə ölkəmizin mədəniyyət paytaxtı Şuşada mayın 12-13-də “Xarıbülbul” musiqi festivalı yüksək səviyyədə keçirildi. Şuşanın rəmzi olan gülün adını daşıyan musiqi festivalı ilk dəfə 1989-cu ilin may ayında Şuşanın əsrarəngiz Cıdır düzündə təşkil olunmuşdu. 32 ildən sonra Cıdır düzündə keçirilən budəfəki “Xarıbülbul” musiqi festivalı Birinci vitse-prezident Mehriban xanım Əliyevanın rəhbərliyi ilə Heydər Əliyev Fondu tərəfindən təşkil olundu. Festival çərçivəsində Cıdır düzündə Azərbaycanda yaşayan müxtəlif xalqların musiqi yaradıcılığı “Azərbaycan musiqisində multikulturalizm” mövzusunda təqdim edilərək, xalq mahnıları və klassik musiqidən ibarət proqram təşkil olundu [10]. Fərqi baxın: özlərini dünyanın ən sivil, millətlərindən hesab edən ermənilər və onların

“nümunəvi”, “demokratik” rəhbərlərindən biri olan Nikol Paşinyan iki il bundan əvvəl özü kimilərlə birlikdə Cıdır düzündə sərxoş vəziyyətdə, özlərini çətinliklə idarə edə-edə rəqs edirdilər. Xalqımızın Milli Qurtuluş Günü olan 15 iyun 2021-ci il tarixdə isə Azərbaycanın incisi və mədəniyyət mərkəzi olan Şuşa şəhərində Azərbaycan Respublikası Prezidenti İlham Əliyev ilə qardaş Türkiyə Respublikası Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan arasında baş tutan tarixi görüş zamanı Heydər Əliyev Fondunun təşkilatçılığı ilə keçirilən “Musiqi irsi və Qarabağ atları Cıdır düzündə” adlı kompozisiyanın təqdimatı vaxtı Cıdır düzündə Azərbaycan dövlət başçısı İlham Əliyev və onu müşayiət edən dövlət xadimləri də rəqs etdilər. Lakin bu rəqslər ermənilərin rəqslərindən fərqli olaraq çox mədəni və özlərini idarə edə bilən formada idi. Beləliklə, ermənilərdən fərqli olaraq azərbaycanlılar Şuşada sivil, multikultural qaydada Allaha xoş gedən tədbirlər keçirirlər. **Budur, yalançı teistlərlə – bir sıra xalqlardan, xüsusilə də qonşu türkdilli xalqlardan oğurlanmış erməni mədəniyyətini təbliğ edən erməni dövlət xadimləri ilə teistlərin – multikultural Azərbaycan dövlət xadimlərinin fərqi.**

3) 23 iyun 2021-ci il tarixinə qədər olan məlumata görə, müharibədən sonra doğulan şəhid uşaqlarının sayı 100-dür [11]. Sual olunur: Allahın yaratdığı yeni doğulan və atasız böyüyəcək şəhid uşaqlarının günahı nədir və atasız böyümələrinin səbəbkarları kimlərdir? Əlbəttə, yalançı teistlər – özgə torpaqlarını işğal edən və günahsız insanların ölümünə səbəb olan erməni millətçiləri. Baxmayaraq ki, Azərbaycan dövləti və xalqının yaratdığı Yaşat Fondu və digər ictimai birliklər maksimum dərəcədə çalışırlar ki, şəhid ailələrinin bütün maddi-mənəvi ehtiyacları təmin olunsun, təbii ki, uşaqlar atalı böyüsəydi, uşaqlara və Allaha daha xoş olardı. **Budur yalançı teistlər – erməni millətçiləri və teist Azərbaycan xalqının fərqi.**

4) Ermənilərin yalançı teistliyini təsdiq edən ən mühüm göstəricilərdən biri də işğal dövründə və ondan sonrakı dövrdə Azərbaycan torpaqlarında saysız-hesabsız minaların basdırılmasıdır, hansılar ki, 44 günlük İkinci Qarabağ müharibəsi bitəndən sonra yeddi ayda 100-dən artıq günahsız insanın ölümünə və yaralanmasına səbəb olub [12]. 2021-ci ilin iyunun 4-də xidməti vəzifələrini yerinə yetirmək üçün işğaldan azad olunmuş Kəlbəcər rayonuna ezam edilmiş jurnalistlər və onları müşayiət edən digər mülki şəxslər həmin rayonun Susuzluq kəndi ərazisində minaya düşüblər. Nəticədə üç nəfər – AzTV telekanalının operatoru Abışov Sirac Abış oğlu, AzərTAc İnformasiya Agentliyinin müxbiri İbrahimov Məhərrəm Əli oğlu və Kəlbəcər Rayon İcra Hakimiyyətinin Susuzluq kənd ərazi dairəsi üzrə nümayəndəsinin müavini Əliyev Arif Ağalar oğlu şəhid olub və daha 4 nəfər isə müxtəlif dərəcəli xəsarətlər alıb. Həmin şəhidlər Azərbaycan Respublikası Prezidenti İlham Əliyevin “İşğaldan azad olunan ərazilərdə vəzifə borcunu yerinə yetirmiş bir qrup şəxsin 3-cü dərəcəli “Vətənə xidmətə görə” ordeni ilə təltif edilməsi haqqında” Sərəncamı ilə təltif olunublar [13]. Bəli, bu Sərəncam şəhidlərimizə və onların əzizlərinə dövlətimiz və şəxsən Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev tərəfindən yüksək diqqəti göstərir. Lakin nə idi bu şəhid olan və yaralanan günahsız, döyüşə getməyən insanların, onları sağ-salamat işə yol salıb və sağ-salamat da evə qayıtmasını gözləyən əzizlərinin günahı? Bunun günahı yalançı teist olan - günahsız insan qanına susayan və həmin minaların basdırılmasına qərar verən

və icra edən erməni faşistlərdir. Həmin “yalançı teist” ermənilərdən biri olan Ermənistan silahlı qüvvələrinin ehtiyatda olan polkovniki Koryun Qumaşyan İrəvandakı “Noyan Tapan” agentliyinə və Ermənistan televiziyasına 6 iyun 2021-ci il tarixdə verdiyi müsahibəsində həyasızcasına və allahsızcasına bildirib ki, Kəlbəcər və Laçın rayonlarında təxminən 500-600 hektar ərazi onun rəhbərliyi ilə zəncirvari şəkildə minalanıb. Bunun üçün 17 yük avtomobili tank və piyada əleyhinə mina basdırılıb [14]. Azərbaycan Respublikası Baş Prokurorluğunun apardığı araşdırmalar göstərilən faktların həqiqətə uyğun olduğunu təsdiqləyib. Koryun Qumaşyan barəsində məhkəmənin müvafiq qərarı ilə həbs qəti imkan tədbiri seçilib və o, beynəlxalq axtarışa verilib [15]. Geci-tezi var. İnşallah, bu cür allahsızlar Allah və onun haqqsevər bəndələri tərəfindən cəzalandırılacaqlar. Mütləq cəzalandırılacaqlar. Necə ki, təxminən 30 il öncə birinci Qarabağ müharibəsi vaxtı əsir düşmüş və girov götürülmüş azərbaycanlılara işgəncə verən, öldürən iki Allahsız erməni – Ermənistan Respublikası vətəndaşları olan Xosrovyan Alyoşa Aramaisoviç və Mkrtiçyan Lüdvik Mkrtiçoviç 2020-ci ilin oktyabrın 3-ü və 20-si Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinin hərbi qulluqçuları tərəfindən ələ keçirilib. Onlar Azərbaycan Respublikasının işğal altında olmuş ərazilərdə azərbaycanlılara qarşı törədilmiş sülh və insanlıq əleyhinə, müharibə cinayətləri törətməsi və digər faktlara görə başlanmış cinayət işi üzrə istintaq yekunlaşdırılıb, onlara qarşı həbs qətimkan tədbiri seçilib [16]. Bütün olub keçən erməni vəhşiliklərinə və allahsızlıqlarına baxmayaraq, bu gün də azərbaycanlılar ermənilərdən fərqli olaraq, yüksək humanistlik göstərirlər. Məsələn, 2021-ci ilin iyunun 8-də Laçın rayonu ərazisinə yolunu azaraq daxil olmuş Ermənistan silahlı qüvvələrinin hərbi qulluqçusu Artur Kartanyan saxlanılmışdı. Onun Azərbaycan ərazisinə təxribat-diversiya məqsədilə daxil olmadığı nəzərə alınaraq Ermənistan Respublikasına təhvil verilmişdir [17]. Budur əsl teizm, humanizm. Qeyd edilməlidir ki, minalanmış ərazilər haqqında məlumatları və mina xəritələrini allahsızlıq edərək Azərbaycan dövlətinə verməyən erməni dövlət xadimləri yadda saxlamalıdırlar ki, Allahın köməyi ilə bu xəritələr gec-tez Azərbaycan tərəfinə verəcəklər. Necə ki, Ermənistan Ağdam rayonu üzrə tank və piyada əleyhinə 97 min minanın xəritələrini Azərbaycana təqdim etdi. Bu hadisə Azərbaycan Respublikası Prezidenti İlham Əliyevin parlaq diplomatik qələbəsidir və cənab Prezident deyir: “Əgər Ermənistan sülh istəyirsə, bizim də sülh sazişinə ehtiyacımız var. Əgər Ermənistan müharibə istəyirsə, ötən ilin payızındakı eyni nəticəni əldə edəcək” [18]. Beləliklə, Prezident İlham Əliyev insan həyatını hər şeydən yüksək tutaraq əksəriyyəti yalançı teistlərdən ibarət olan, ölü və yaralıları ordusu yaradacaq yeni müharibə istəyən ermənilərə sülh təklif edir. Ermənilərin, hətta onların əslində “yüksək mənəviyyətli” olmalı olan, reallıqda isə olmayan dövlət xadimlərinin yalançı teistliyini, vəhşiliyini uşaq, qadın, qoca da daxil olmaqla, bütün azərbaycanlılara qarşı patoloji nifrətini subut edən digər bir faktı Milli Məclisin Xankəndi şəhərindən olan deputatı, parlamentin AŞPA-dakı nümayəndə heyətinin üzvü Tural Gəncəliyev qurumun iclasında çıxış edərkən deyib: “Bir neçə ay əvvəl öz sosial media hesablarında regionun ən böyük su anbarı olan Azərbaycanın Mingəçevir su anbarını bombalamağa və yüz minlərlə azərbaycanlıyı qətl etməyə çağırış edən Naira Zohrabyanın bu gün burada Azərbaycanı nələrdəsə ittiham

etməsi ikrah hissi doğurur. Burada Azərbaycana qarşı yönəldilmiş nifrət nitqi müsbət heç nə vəd etmir. Sülh və stabillik görmək istəyənlər müharibənin artıq geridə qaldığını və münaqişənin həll olunduğunu qəbul etməlidirlər. AŞPA platforması bizə dialoq imkanı verir. Bunu dəyərləndirmək lazımdır” [19]. **Yenə də fərqlə baxın: Allahsız erməni yüz minlərlə insanın – Azərbaycan vətəndaşının ölümünə səbəb ola biləcək fəlakəti təklif edir. Bunun müqabilində Allahın yaratdığı bütün insanların, o cümlədən ermənilərin də yaşamaq hüququnu qəbul edən azərbaycanlı onlara sülh təklif edir.**

5) Bu yazımızın qayəsini təşkil edən əsas prinsipi – teistlər və yalançı teistlərin əməllərinə uyğun nəticələri Allah gec-tez göstərir və bunu Ermənistanın Baş naziri Nikol Paşinyanın və Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin öz dillərindən eşitmək çox ibrətamizdir. Belə ki, Nikol Paşinyan Araqatsot vilayətinin əhalisi ilə görüşdə deyib: “Ən vacib və ağırlı sual - niyə 2020-ci ildə uğursuzluğa düşər olduq? Bunun müxtəlif izahları ola bilər. Siyasi, hərbi, geosiyasi, iqtisadi səbəblər haqqında düşünürük. Bu gün yolda mənə bir fikir yarandı. 12-ci psalmda yazıldığı kimi, ola bilsin, Tanrı bizdən üz çevirib” [20]. Bəli. Bəli. Bəli. 44 günlük ikinci Qarabağ müharibəsində Ermənistanın məğlubiyyətinin səbəbi Allahın bu ölkədən üz çevirməsi olub. Beləliklə, bu sadə həqiqəti, Allaha çox şükür ki, Nikol Paşinyan gec də olsa, başa düşdü. Lakin yenə də bir çox hallarda həqiqi teist kimi hərəkət etmir. Məsələn, seçki öncəsi İrəvandakı mitinqdə “Ermənistan heç bir dəhliz yaratmaq məsələsini müzakirə etməyib”, “Zəngəzur dəhlizinin “açılmasında söhbət gedə bilməz” deyən Nikol Paşinyan deyəsən yeni müharibə, yeni “dəmir yumruq” və yeni günahsız insanların şikəst olmasını, ölümünü istəyir. Hesab edək ki, bu sərəmsə fikir seçkiyə hesablanıb [21]. Lakin bu gün o və onun kimi bir çox erməni Allahın Ermənistandan üz çevirməsini başa düşsə də, bunun səbəbini - ermənilərin azərbaycanlılara qarşı Allahsız mövqeyinin aradan qaldırılmasına tam can atmırlar. Beləliklə, bu gün Nikol Paşinyan və onun kimi əməl sahibləri yarımçıq teistlərdir. Arzu edərdik ki, erməni xalqının da gələcəkdə özləri və qonşuları ilə normal, sivil, müharibəsiz şəraitdə yaşamaları üçün Ermənistanın dövlət rəhbərləri və haqq yolundan azmış ermənilər yalançı və yarımçıq teizmdən əl çəksinlər. Həqiqi teist olsunlar və bunun müqabilində Allaha şükür edə bilsinlər. Necə ki, Azərbaycan Respublikası Prezidenti İlham Əliyev 15 iyunda Şuşa şəhərində şükür edib: “...hiss etdiyimiz duyğuları sözlərlə ifadə etmək mümkün deyil... bu çox duyğusal günləri yaşadığımız üçün Ulu Tanrıya minnətdarıq” [22]. **Fərqlə budur: yarımçıq və yalançı erməni teizmi və həqiqi azərbaycan teizmi.**

6) Erməni və Azərbaycan din xadimlərinin dinindən, irqindən və millətindən asılı olmayaraq, Allahın yaratdığı insanlara münasibəti onların teizminin həqiqiliyini göstərir. Son 35 illik müşahidələrimiz və oxuduqlarımız göstərir ki, Qarabağ müharibəsinin, günahsız insanların evlərindən didərgin salınmasının, öldürülməsinin əsas ideoloqlarından biri də Erməni Kilsəsidir. Erməni Kilsəsi yəqin elə bilir ki, bu müharibədən ancaq onların patoloji nifrət bəslədiyi azərbaycanlılar əziyyət çəkirlər. Lakin məlumdur ki, hər bir müharibədə döyüşən hər iki tərəfdən yaralanan və ölənlər olur. Belə olmasaydı, 44 günlük müharibədən sonra Erməni Kilsəsinin başçısı II Qaregin və onu müşayiət edən erməni din xadimləri yenidən Qarabağa

gedib orada qanunsuz xidmət edən əsgərlər və digərləri ilə görüşüb onları yenidən döyüşə çağırırdılar [23]. Lakin onlar yadlarına salmalıdırlar ki, İkinci Qarabağ müharibəsində 10 mindən artıq fərariləri olub və yəqin ki, onların bir qismi normal dünyagörüşə sahib insanlar kimi anormal erməni qəsbkarları və mənsəbpərəstləri üçün vuruşub, günah edərək ölmək və ya nahaq qan tökmək istəməmişlər. Həm də məlumdur ki, zorla bu müharibəyə göndərilən və ölən ermənilərin sayı Azərbaycanın şəhidlərindən bir neçə dəfə çoxdur. Bütün bunların günahkarı Qarabağ hadisələrini hazırlayan və həyata keçirən yalançı teist erməni dövlət və din xadimləridir. Teizm baxışına görə, dinindən asılı olmayaraq, din xadimləri insansevər olmalıdırlar. Necə ki, Qafqaz Müsəlmanları İdarəsinin sədri Şeyxülislam Allahşükür Paşazadə və digər din xadimlərimiz müharibəni təbliğ etmirlər, azərbaycanlıları həmişə sülh, qonşuları ilə mehriban qonşuluq şəraitində yaşamağa çağırırlar. Qafqaz Müsəlmanlar İdarəsinin sədri Şeyxülislam Allahşükür Paşazadənin II Qareginin Xankəndiyə səfərini pisləyən Bəyanatı deyilənləri bir daha təsdiq edir. “... Bir olan Yaradınımız, xalqlarımız qarşısında məsuliyyətimiz biz, dini liderləri sülh, əmin-amanlıq, problemlərin ədalətli həlli naminə davamlı səy göstərməyə sövq edir. Hazırkı vəziyyətdə hərbi yola qayıtmağa yol verməmək, heç şübhəsiz, həyatı əhəmiyyət kəsb edir. Sülh və anlaşma yolu asan deyil və güclü iradə, xoşməramlı səylərin birləşdirilməsini tələb edir. Belə bir tələklü mərhələdə yenidən müharibəyə təhrik edən çağırışlar qəti şəkildə pislənilməlidir. Xalqların xoşbəxt, dinc birgəyaşayışı üçün, ilk növbədə, sülh və sabitlik lazımdır, buna görə bölgəmizdə hadisələrin xoşagəlməz istiqamətə yönləndirilməsi cəhdlərinin qarşısı qətiyyətlə alınmalıdır...” [24]. Qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycanda fəaliyyət göstərən digər dini konfessiyaların nümayəndələri də həqiqi teistlər kimi fəaliyyət göstərirlər. Məsələn, Azərbaycan Alban-udi xristian dini icması, Azərbaycanda fəaliyyət göstərən başqa xristian dini icmalarının nümayəndələri və Azərbaycan Bibliya cəmiyyətinin üzvləri xristianların müqəddəs Pasxa bayramını işğaldan azad olunmuş Kəlbəcər rayonunda yerləşən Xudavəng monastrında qeyd ediblər [25]. Bu fakt bir daha Azərbaycanın yüksək dini tolerantlığa, multikultural dəyərlərə sahib olmasını göstərir. Bəs erməni din xadimləri nə edirlər? Azərbaycan jurnalistləri Kəlbəcər rayonunda yola basdırılmış mina partlaması səbəbindən şəhid olandan sonra araşdırmalar aparıldı. Ehtimallar arasında o da var idi ki, o yola mina yaxın zamanlarda Kəlbəcərdə dini ayinlər adı altında gələn mülki erməni diversantları, yaxud keşişlər tərəfindən basdırılmış ola bilər [26]. **Fərqlə baxın: xoş niyyətli, xoş əməlli Azərbaycan dindarları və pis niyyətli, pis əməlli erməni dindarları.** Son vaxtlar ermənilərin yalançı teizmi ilə yanaşı, iki, bəlkə də, yüzüzlü olması bir daha təsdiqini tapır. Belə ki, Prezident İlham Əliyev İslam Əməkdaşlıq Təşkilatının Elm və Texnologiya üzrə ikinci Zirvə toplantısında deyib: “Ermənistan 30 illik işğal dövründə Azərbaycanın işğal olunmuş ərazilərindəki bütün mədəni və dini abidələrimizi məqsədli şəkildə dağıdıb. Ermənistanın işğalı altında olmuş ərazilərdə yerləşən 67 məsciddən 65-i yerlə-yeksan edilib, iki məscidə isə ciddi zərər dəyib və onlar təhqir edilib... Biz Ermənistanın İslam ölkələri ilə münasibətlərini gücləndirmək cəhdlərini müşahidə edirik. Məscidlərdən donuz və inək tövləsi kimi istifadə etmiş və bununla da bütün İslam ümmətinin hissələrini təhqir edən ölkə müsəlman dövlətlərinin və müsəlmanların dostu ola bilməz” [27].

7) Ermənistanda son parlament seçkiləri bir daha göstərdi ki, Robert Koçaryan, Serj Sarqsyanyan və bir çox erməni dövlət xadimi nəinki yalançı teist, həm də hakimiyyət, var dövlət üçün opponentlərini istənilən formada təhqir edə bilirlər. Serj Sarqsyanyan Nikol Paşinyan haqqında deyir: “Üzünə tüpürsən, “əclaf oğlu” - deyirsən, heç vecinə almır” [28]. **Və yaxud deyir: “Paşinyanın təpəsinə dəyənəklə vurmaq lazımdır”** [29]. Onlar siyasi və digər rəqiblərinə qarşı təxribatlar hazırlamağa da qadirdirlər. Bu barədə erməni siyasi icmalçı Samvel Ohanesyan yazır: “Sarqsyanyan və Koçaryan, hətta ikisi birlikdə belə Nikol Paşinyan kimi “zəif” sayılan rəqibi məğlub edə bilmədilər. Amma bu hələ başlanğıcdır – quldur Robik və Serjikin təslim olmaq fikrində deyillər. Robik və Serjikin bu cür biabırçı uduzması onu göstərir ki, erməni xalqı quldurlardan, terrorçulardan bezib. İnsanlarımızın yadından çıxmayıb ki, bu iki quldurun hakimiyyəti dövründə biznesi olanlar qazanclarının yarısını onlara verməli idilər. Orduda əsgərlər alçaldılırdı, “dedovşina” geniş yayılmışdı, əsgərləri zorlayırdılar. Avropaya inteqrasiya cəhdləri batırıldı. Amma biz gördük ki, hətta ölkənin ağır siyasi vəziyyətində belə bu quldurların spekulyasiya etmək cəhdləri heçə endi. Onlar özləri üçün ən əlverişli bir anda məğlub oldular. İndi Paşinyan Ermənistanın siyasi və iqtisadi dalandan çıxarılması üçün çox iş görməlidir. Amma quldur Robik və Serjikin onu mümkün qədər ağırlı vurmaq üçün gizli şəkildə təxribatlar təşkil edəcəklər” [30]. Öz xalqına qarşı olan allahsızlıq və quldurluğun nəticəsidir ki, 30 illik müstəqillik dövründə Ermənistanı 1,6-1,7 milyon nəfər tərk edib. Bunu erməni ekspert Qagik Yeqanyan deyib: “Ən böyük miqrasiya 1992-1994-cü illərdə qeydə alınıb. 3 il ərzində Ermənistanı 600 min vətəndaş tərk edib. 1995-2001-ci illərdə Ermənistandan 250 min nəfər miqrasiya edib ki, bu da orta hesabla ildə 40-45 min nəfər deməkdir”. Yeqanyan 2016-2018-ci illərdə miqrasiyanın yenidən artmağa başladığını söyləyib. O, 1991-ci ildə əhali sayının 3.574.500 nəfər olduğu halda, hazırda bu rəqəmin 1,8-1,9 milyon təşkil etdiyini bildirib [31].

8) Argentina yığmasının əfsanəvi forvardı Diyeqo Maradona özünün 1986-cı il Dünya çempionatında İngiltərə yığmasının qapısına vurduğu, eləcə də “Tanrının əli” adı ilə tanınan məşhur qolunu Folklend adalarına görə İngiltərədən alınmış intiqam adlandırır. Xatırladaq ki, 1986-cı ilin Dünya çempionatının dördüncü finalında Maradona oyunun 51-ci dəqiqəsində ingilislərin qapısına əli ilə top keçirmişdi. Lakin buna baxmayaraq, oyunun baş hakimi qolu qeydə almışdı. Dörd dəqiqədən sonra Maradona “əsrin qolu”nu vuraraq, Argentinaya 2:1 hesabı ilə qələbə qazandırmışdı. Beləliklə də, komandası turnirin qalibi olmuşdu [32]. Mövzuya aid olmayan bu haşiyə Fransa Respublikası Prezidenti Emmanuel Makronun 44 günlük İkinci Qarabağ müharibəsi və müharibədən sonrakı dövrdə obyektivlikdən uzaq, yalançı ateist kimi qiymətləndirdiyimiz hərəkətini Allah tərəfindən nəticələndirilməsini – “Allahın şapalağı”nı, bir növ, izah etmək üçündür. Belə ki, 2021-ci ilin iyunun 8-də Fransa Prezidenti Emmanuel Makronun vətəndaşlarla keçirdiyi ayaqüstü görüşü zamanı yaşanan gözlənilməz kuryoz hadisə - yəni ona vurulan şapalaq videogörüntüsü anında dünyanın əksər media orqanında, eləcə də sosial şəbəkələrdə sürətlə yayıldı. Əslində, bu şapalağı haqq elədiyini yaxşı bilən Fransanın dövlət başçısı onu da dərk edir ki, uzun müddətdir ölkənin bütün əyalətlərində tüğyan edən narazılıqlar dalğası pik həddinə çatıb və şapalaq bu həddin ən təbii nəticəsidir. Yəni ona qarşı uzanan əl, əslində, narazı, etirazçı, onun siyasətini bəyənməyən on minlərlə sayı olan hər bir fransızın vahid şəkildə cəmləşdiyi və şapalağa çevrildiyi reallıqdır [33]. Qeyd etmək lazımdır ki, Fransa tarixində ilk dəfədir ki, fəaliyyətdə olan prezidentə şapalaq vurulur [34]. Beləliklə, biz şapalağa çevrilən fransızların etirazı ilə yanaşı, Dağlıq Qarabağ münaqişəsində Fransa Respublikası Prezidenti Emmanuel Makronun həqiqəti müdafiə etməyən əməllərinin bir neçəsini göstərə bilərik: 1) Ermənistan-Azərbaycan dövlət sərhədində delimitasiya və demarkasiya işləri beynəlxalq hüquqa əsasən aparılır. Gərginlik yaradan tərəf isə Ermənistandır. Belə ki, bir vaxtlar qanunsuz şəkildə Ermənistana birləşdirilən ərazilərin ona aid olduğunu elan edir və Azərbaycanı işğalçılıqda günahlandırır. Makron isə erməniləri beynəlxalq hüquqa hörmət etməyə çağırır. Mücərrəd formada sərhədlərin sülh yolu ilə delimitasiyasından bəhs edir. 2) Erməni terrorçularını “hərbi əsir” hesab edir. 3) 30 illik işğal dövründə yalançı təmirlərlə eməniləşdirilməsinə cəhd edilən, əslində isə tarixən alban mənşəli olan kilsələrdə aparılan və bu kilsələrin həqiqi simalarının bərpasına yönəlmiş təmir işlərindən narahatlıq ifadə edir. Lakin dağıdılmış və mürdarlanmış müsəlman məscidləri haqqında mütləq olmalı olan narahatçılıq və ermənilərə qınaq yoxdur [35].

9) Məqalənin böyük həcmdə olmasına baxmayaraq, yalançı teistlik, allahsızlıq nəticəsində yenin müharibə, yeni yaralı və ölümlərin olmasını istəyən ermənilərin və bunlardan fərqli olaraq azərbaycanlıların teistliyin bir daha bəyan edən dövlət başçılarının sözlərini təqdim edirik. Belə ki, Ermənistan Baş naziri Nikol Paşinyan müxalifət qüvvələrini ittiham edib. Paşinyanın sözlərinə görə, revanşistlər Azərbaycan əsgərlərinin Qaragöl istiqamətindəki mübahisəli ərazini tərk etməməsi üçün hər şeyi edirlər. “Amma həsrətlə gözlədikləri müharibənin başlamadığını görürlər [36]. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev isə deyir: “Dağlıq Qarabağ münaqişəsi, ilk növbədə, Azərbaycan tərəfindən, sonra isə ötən ilin 10 noyabr tarixli birgə Bəyanat ilə artıq həll olunub. Biz indi gələcəyə baxmalıyıq. 30 illik işğala, azad olunmuş ərazilərdə genişmiqyaslı

dağıntılara və onların məhv etdiklərinə baxmayaraq, Azərbaycan gələcəyə nəzər salmağa, vahid inteqrasiya edilmiş Cənubi Qafqaz regionunun bir hissəsi olaraq öz gələcəyini planlaşdırmağa hazırdır. Ümid edirik ki, vaxt gələcək və biz, sözün əsl mənasında, Cənubi Qafqazda fəal əməkdaşlıqdan və inteqrasiyadan danışacağıq. Biz artıq çox mühüm təkliflərlə və təşəbbüslərlə çıxış etmişik və yeri gəlmişkən, onlar 10 noyabr 2020-ci il tarixli birgə Bəyanatda da əks olunub. Bu, xüsusən də, kommunikasiyaların və yeni daşımalar dəhlizlərinin açılması ilə bağlıdır. Sizə deyə bilərəm ki, bu layihənin həyata keçirilməsi ilə bağlı iş artıq başlayıb. Azərbaycan bu məqsədlə artıq texniki və maliyyə imkanlarını ayırır. Zəngəzur dəhlizi açıldıqdan sonra bütün region ölkələri üçün yeni imkanlar yaranacaq. Bu səbəbdən, bildirmək istəyirəm ki, Azərbaycan əməkdaşlığa və ümumi gələcəyimizin planlaşdırılmasına açıqdır, çünki biz istəsək də, istəməsək də, qonşuyuq və yanaşı yaşamalıyıq və bir daha bu birgə yaşamı öyrənməliyik. Bu, asan deyil. Burada emosiyalar var. Xüsusən də, Azərbaycan xalqı azad edilmiş torpaqlara səfərlər etdiyi zaman və tam yerlə-yeksan olunan yerləri görəndə, siz yəqin ki, təsəvvür edə bilərsiniz, hansı hissləri keçirirlər. Lakin siyasətçilərin rolu öz gündəliklərini müdafiə etməkdən və yalnız qarşılıqlı fəaliyyət sayəsində regionda dayanıqlı inkişafın, sülhün və təhlükəsizliyin olacağını izah etməkdən ibarətdir” [37]. Prezident İlham Əliyev Azərbaycan xalqına məxsus Allahsevərlik əqidəsinə uyğun erməni xalqının da gələcəkdə normal, əmin-amanlıq içərisində yaşama yolunu da erməni dövlət xadimlərinə və erməni xalqına göstərir: “Ermənistanın inkişafı üçün də yeganə yol var - öz qonşuları ilə normal münasibətlər qurmaq və ərazi iddialarından əl çəkmək, Dağlıq Qarabağ sözünü ümumiyyətlə işlətməmək. Çünki Dağlıq Qarabağ adlı ərazi vahidi yoxdur, Dağlıq Qarabağ münaqişəsi anlayışı yoxdur. Mən bunu dəfələrlə demişəm və bir daha demək istəyirəm ki, Dağlıq Qarabağ münaqişəsi həll olunub, Ermənistan da bunu belə qəbul etməlidir və bizimlə sərhədlərin müəyyən edilməsi istiqamətində iş aparmalıdır” [38].

Kimin həqiqi teist, kimin isə yalançı və yarımçıq teist olmasını Ermənistan və Azərbaycan dövlət başçılarına niyyətləri, bunu ifadə edən sözlər göstərir. Şərhə ehtiyac yoxdur.

10) Ermənilər və azərbaycanlıların Allahın yaratdığı insanlara ölümdən sonrakı münasibətdə böyük bir fərqin olması da onların yalançı və həqiqi teistliyin bir daha təsdiq edir. Belə ki, Birinci Qarabağ müharibəsində 4000-ə yaxın azərbaycanlı itkin düşüb, ermənilər işğal etdikləri ərazilərdə axtarışlara imkan verməyiblər və ya bildikləri məlumatları Azərbaycanın müvafiq qurumlarına qəsdən verməmələri ucbatından onlardan heç bir xəbər yoxdur [39]. Azərbaycan ordusunun icazəsi və həmçinin köməyi ilə işğaldan azad olunmuş ərazilərdə 14 noyabr 2020-ci il tarixdən bu ilin iyunun 24-dək aparılan axtarışlar nəticəsində 1585 erməni əsgərinin meyitləri tapılıb [40]. **Fərq budur: yalançı erməni teistləri azərbaycanlıların meyitlərinə də zülm edirlər, azərbaycanlılar isə həqiqi teizm ideyalarını rəhbər tutaraq erməni meyitləri ilə də humanistcəsinə davranırlar.**

Qeyd olunanlara yekun kimi, Şeyx Nizami Gəncəvinin “Xəmsə”sinin ikinci əsəri olan “Xosrov və Şirin” poeməsindən ibrətamiz dörd sətirlik şeiri xatırlatmaq yerinə düşər:

Dünyanın işini yaxşı düşün sən,
Nə əksən, onu da sən biçəcəksən.
Yaxşı iş də görsən, pis iş də, inan,

Unutmaz onları bu qoca dövrən.

II. Subyektivliyi aradan qaldırmaq və obyektivlik üçün bu yazılanların istinad edildiyi mənbələrin göstərilməsidir.

Mövzunun aktuallığı. Uzun müddət belə bir fikir formalaşmışdı ki, ermənilər məğlubedilməzdir (güclü erməni diasporunun, çoxsaylı olduqca varlı erməni iş adamlarının, inkişaf etmiş Qərb dövlətlərinin (Fransa, ABŞ və d.), Rusiyanın, xristian həmrəyliyinin və s. Ermənistanla güclü dəstəyi nəticəsində). Lakin 44 günlük Vətən müharibəsi bu mifi dağıtdı - son 30 ildə formalaşan “məğlubedilməz erməni ordusu”nu ermənilərin zəif hesab etdikləri ordu - müzəffər Azərbaycan ordusu müzəffər Ali Baş komandan cənab İlham Əliyevin komandanlığı ilə darmadağın etdi. Nəticədə 30 ilə yaxın işğal altında olan torpaqlarımız işğaldan azad olundu. Bu vaxt belə sual oluna bilər - nə səbəbdən “məğlubedilməz” erməni ordusu məğlub oldu, “zəif” Azərbaycan ordusu isə qalib gəldi? Düzdür, müasir silahlarla silahlanmış qəhrəman əsgər və zabitlərimizin yüksək peşəkarlığı, vətənpərvərliyi sayəsində, onların qanı və canı bahasına qələbə qazanıldı. Lakin mən hesab edirəm ki, bu Qələbə haqq iş uğrunda döyüşən, qələbənin səbəbkarları - Ali Baş komandan İlham Əliyev başda olmaqla müzəffər Azərbaycan ordusuna, bu işə dəstək verən düzgün niyyətli və əməlli insanlara, Allahsevər Azərbaycan xalqına Allah tərəfindən verilən töhfədir. Qələbənin əksi - məğlubiyyət isə çoxsaylı cinayətlər törətmiş (Allahın günahsız bəndələrinin, əsasən türk mənşəli insanların dini və milli fərqliliyinə görə xüsusi amansızlıqla qətlə yetirilməsi), anormal psixologiyalı (nəyin bahasına olur-olsun, heç vaxt olmayan “Böyük Ermənistan” yaratmaq), pis niyyətli və əməlli (bütün Allaha inanan xalqların Allahın evi kimi qəbul etdikləri məscidlərin dağıdılması, murdarlanması) və s. bu kimi bir çox erməninin törətdikləri əxlaqsızlıqlara görə Allahın erməni xalqına verdiyi cəzadır. Dünyanın əksər ölkələrində “Allah bəndələrinin ömrünə Allah tərəfindən xitam verilməlidir” prinsipinə uyğun olaraq, hətta ən qatı cinayətkarlar da ölüm cəzasına məhkum olunmur, ömürlərinə insanlar tərəfindən deyil, ömürlük həbs cəzasına məhkum edilərək Allah tərəfindən xitam verilir. Lakin allahsızlar dünyanın bu təməl prinsipini pozaraq günahsız insanları qətlə yetirirlər. Bir sözlə, mənim əqidəmcə, istənilən şəraitdə (müharibə və cəbhəyanı ərazilər də daxil olmaqla) günahsız mülki insanların öldürülməsi ALLAHSIZLIQDIR və Allah gec-tez bunun cəzasını verir.

Yazının mənbələri. Dediklərimin doğruluğunu təsdiq etmək üçün canlı şahidi olduğum 44 günlük Vətən müharibəsi vaxtı, tarixini diqqətlə öyrəndiyim Birinci Qarabağ müharibəsi və XX əsrin əvvəllərindən baş verən allahsız erməni cinayətləri haqqında olan və müxtəlif mənbələrdən aldığım **bəzi məlumatlarımı xronoloji qaydada** ərz edəcəyəm.

Məlumatlar və faktlar. Çoxsaylı faktlar təsdiq edir ki, 1905 və 1918-ci illərdə ölkədə baş verən xaosdan istifadə edən ermənilər Azərbaycanın bütün bölgələrində (Bakı, Quba, Şamaxı və s.) günahsız mülki əhalinin qətləməsinə törədiblər. Həmin vaxtlar on minlərlə azərbaycalı kişilərlə yanaşı, qadınlar, uşaqlar, qocalar da vəhşicəsinə öldürüldülər, yandırılıblar, doğranılıblar, diri-diri torpağa basdırılıblar. Quba məzarlıqları bunun əyani sübutudur. Bu səbəbdən 31 mart hər il Azərbaycanlıların Soyqırımını Günü kimi qeyd edilir.

1919-cu il ərzində əhalisinin 72%-i azərbaycanlı, 28%-i erməni olan Zəngəzura erməni

basqınları nəticəsində bu bölgə azərbaycanlılardan boşaldılmağa başlayır. Nəticədə 100-dən çox azərbaycanlı kəndi məhv edilir, allahsız ermənilər tərəfindən qətlə yetirilən günahsız mülki əhəlinin sayı 10 minə çatır [41].

SSRİ dövründə milli məsələyə çox ciddi yanaşıldığı üçün ermənilər milli məsələlər üzrə sivil qayda-qanunlara əməl etməyə məcbur idilər. 1990-cı illərin sonlarında SSRİ-də baş qaldıran xaosdan istifadə edən ermənilər şovinist, irqçi şüarlar səsləndirməyə başladılar. 1988-ci il fevralın 21-də Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin yalnız erməni deputatlarından ibarət növbədənəkənar, legitim olmayan iclasında vilayətin Azərbaycanın tərkibindən çıxarılıb Ermənistanın tərkibinə daxil edilməsi haqqında qərar qəbul olundu. Bu qərara qarşı 22 fevral 1988-ci ildə silahsız dinc yolla yürüş edən azərbaycanlılardan ibarət mitinqçilərə azğın ermənilər odlu silahdan atəş açdılar. Nəticədə iki günahsız azərbaycanlı - Əli Hacıyev və Bəxtiyar Quliyev şəhid oldular [42, s. 29]. Bu günahsız insanları öldürən ermənilər yəqin ki, rəsmi orqanlar tərəfindən olmasa da, Allah tərəfindən cəzalarını alıblar. Mütləq alıblar. Sonrakı illərdə allahsız ermənilər daha da həyasızlaşaraq Dağlıq Qarabağdakı azərbaycanlı əhaliyə qarşı əsl soyqırımını həyata keçirdilər. Demək olar ki, azərbaycanlılar yaşayan bütün yaşayış məntəqələri dağıdıldı və yandırıldı. Keçmiş sovet ordusunun Xankəndidə yerləşən 366-cı motoatıcı alayın hərbi qulluqçularının və hərbi texnikalarının köməyi ilə ermənilər Xocalıda XX əsrin ən faciəvi hadisələrindən birini - azərbaycanlıların soyqırımını törətdilər.

26 fevral 1992-ci ildə XX əsrin ən böyük faciələrindən biri olan Xocalı soyqırımında vəhşiləmiş, insani hisslərdən uzaq olan erməni allahsızları 613 nəfər dinc sakini xüsusi amansızlıqla qətlə yetiriblər. Bunlardan 106-sı qadın, 63-ü uşaq və 70-i ahıl, yaşlı insanlar idi. 1000-dən çox insan yaralanıb, 1275 sakin girov götürülüb. Onlardan 150-sinin taleyi haqqında bu günə kimi məlumat yoxdur [43]. Allah bu allahsızlığı törədənlərin cəzasını verir və verəcək. Beynəlxalq təşkilat və beynəlxalq məhkəmələrdə Xocalıda törədilmiş bu cinayəti insanlığa qarşı ağır cinayət kimi qəbul edirlər.

Xocalı soyqırımını o qədər ağır və dəhşətli bir allahsızlıq və vəhşilik aktıdır ki, dünya ölkələri də buna biganə qala bilmirlər. Belə ki, İslam Əməkdaşlıq Təşkilatına daxil olan 7 ölkə Xocalı soyqırımını rəsmi olaraq qəbul edib. Meksika, Kolumbiya, Peru, Pakistan, Bosniya və Herseqovina, Rumıniya, Çex Respublikası, Sudan, İordaniya, Honduras, Qvatemala, Panama, Sloveniya, Cibuti parlamentləri də Xocalı soyqırımını beynəlxalq hüquq normaları müstəvisində tanıyıblar. ABŞ-ın 21 ştatının qanunverici orqanlarında da müvafiq qətnamələr qəbul edilib.

Ümumiyyətlə, Azərbaycan Respublikası Əsir və itkin düşmüş, girov götürülmüş vətəndaşlarla əlaqədar Dövlət Komissiyasının məlumatına görə, Birinci Qarabağ müharibəsinin nəticələrinə əsasən, 3860 Azərbaycan vətəndaşı itkin düşmüş şəxs kimi qeydiyyatla alınıb. Sual olunur: 3860 insan necə itə bilər? Çox yəqin ki, allahsız erməni cəlladları bu insanları amansızcasına, işgəncələrlə öldürüblər və naməlum yerlərdə basdırıblar.

Xocalı soyqırımının əsas ideoloq və ruhverənlərdən biri olan Erməni Kilsəsi Qarabağda 5 yoxsul erməni ailəsinə yardım göndərüb. Onlardan biri çoxuşaqlıdır. Bəli, uşaqlar Allahın tam günahsız bəndələri olduqları üçün onlara yardım etmək mütləq lazımdır. Xocalıda da azərbaycanlı uşaqlara kömək etmək lazım idi. Lakin azərbaycanlı uşaqlar Xocalıda uzun müddət blokada

şəraitində ac saxlandılar və sonra vəhşiləşmiş erməni allahsızları tərəfindən öldürüldülər. Onda Erməni Kilsəsi yaddan çıxardı ki, bu uşaqlar da Allahın günahsız varlıqlarıdır. Çox təəssüf ki, bir televiziya verilişində də erməni keşişinin insan sevməzliyinin bir nümunəsini - İrəvanda keçirilən hərbi paradda ölüm saçan hərbi texnikalara xeyir-dua verdiyini görmüşəm. Məncə, dinindən asılı olmayaraq, Allah adamları insansevər olmalıdırlar. Təəssüf ki, ermənilərin bir çox lideri tam əksinə düşünür və fəaliyyət göstərir. Məsələn, Ermənistanın ikinci prezidenti Robert Koçaryan 16 yanvar 2003-cü il tarixində Avropa Şurası Parlament Assambleyasının qış sessiyasında çıxışı zamanı azərbaycanlıların və ermənilərin “etnik və genetik baxımdan uyğunsuz” olduqlarını söyləmişdir [44]. Bu, faşizmin, irqçiliyin, dözümsüzlüyün bir nümunəsidir. Bu azmış kimi, R.Koçaryan Dağlıq Qarabağda döyüşlərdə iştirak etdiyi ilə qürur duyduğunu da demişdi. Hansı ki, bu döyüşlərdə günahsız dinc azərbaycanlılar, kişilərlə yanaşı, qadın və uşaqlar, qocalar da xüsusi amansızlıqla qətlə yetirilib. Həmin vaxt Avropa Şurası Parlament Assambleyasının sədri Peter Şider Avropa Şurasının yarandığı gündən bu yana “etnik uyğunsuzluq” ifadəsini eşitmədiyini söyləmişdi [45]. Bəli, budur erməni xisləti, erməni insan sevməzliyi, erməni allahsızlığı. İngilis jurnalisti Tomas de Vaala verdiyi bir müsahibəsində Ermənistanın üçüncü prezidenti Serj Sarqsyen da Xocalı qətliamını etiraf edib. Həmin dövrdə hərbi komandir kimi mülki əhalinin vəhşicəsinə öldürülməsini Azərbaycana göz dağı vermək və Azərbaycan xalqının əzmini qırmaq üçün olduğunu özü etiraf edib. Postsovet ölkələri üzrə mütəxəssis Neyl Vatsonun fikrincə, nasist müharibə cinayətkarları ahıl yaşlarında belə, Beynəlxalq Cinayət Məhkəməsinə gətirildiyi kimi, bu müharibə cinayətkarları da cinayətlərinin əvəzini ödəməli və ömürlərinin qalan hissəsini həbsxanalarda keçirməlidirlər. İnşallah, bunu da görəcəyik. O da bəllidir ki, bir çox Xocalı cəlladı igid Azərbaycan oğulları tərəfindən Allahın köməyi ilə məhv ediləblər. İnşallah, yerdə qalanlar da məhv olacaqlar. Mütləq məhv olacaqlar. Allah insanlığa qarşı bu vəhşiliyi heç vaxt qəbul etməyəcək. Geci-tezi var. Məsələn, bilir ki, bu allahsızların cəzalarını Allah Aprel döyüşlərindən başlayaraq verdi.

44 günlük Vətən müharibəsində Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Ali Baş komandan İlham Əliyevin komandanlığı ilə müzəffər Azərbaycan ordusu tərəfindən məğlub olduqlarını görən, lakin qəbul edə bilməyən erməni allahsızları və cəlladları yenə də Azərbaycan xalqının əzmini qırmaq, onları qorxudub əzəli dədə-baba yerlərindən qaçırtmaq üçün cəbhə xəttindən kənardə yerləşən, əhalinin sıx məskunlaşdığı şəhər, rayon, qəsəbə və kəndlərimizi artilleriya və minaatanlardan atəşə tutub. Hətta qadağan olunmuş kassetli döyüş sursatlarından, tərkibində ağ fosfor olan mərmilərdən, ballistik raketlərdən də istifadə ediləblər. Nəticədə, Gəncə şəhərində, Tərtər və Bərdə rayonlarında və s. yaşayış yerlərində 100-ə yaxın günahsız mülki əhali erməni allahsızlığının və faşistliyinin qurbanı oldu. 54-ü uşaq olmaqla 414 mülki şəxs yaralanıb. 3000-dən çox ev və 100 yaşayış binası dağıdılıb və ya ciddi zərər görüb [46]. Ermənilər Allahu unutmaqla bərabər, mühüm beynəlxalq qanunları da pozurlar. Belə ki, Cenevrə konvensiyaları və onların əlavə protokollarının, xüsusilə “Müharibə zamanı mülki əhalinin müdafiəsi haqqında IV Cenevrə Konvensiyası”nın, “Uşaq hüquqları haqqında” Konvensiyanın və insan hüquqları sahəsində digər beynəlxalq sənədlərin müddəalarını kobud şəkildə pozublar. Bunun müqabilində Azərbaycan ordusu nə etdi? Heç bir mülki, yaşayış obyektlərini bombalamadı. Hətta məktəblər,

uşaq bağçaları və s. mülki obyektlər erməni silahlıları tərəfindən hərbi obyektlər kimi istifadə olunmasına baxmayaraq, həmin obyektlər bombalanmadı. Hətta ermənilərin qoyub qaçdıqları qocalar Beynəlxalq Qırmızı Xaç cəmiyyətinin vasitəçiliyi ilə Ermənistanı təhvil verildi. Allahsızlıq və qeyri-insanilik o səviyyəyə çatmışdı ki, ermənilər bu qocaların qəbulundan imtina edirdilər.

Ümumiyyətlə, İkinci Qarabağ müharibəsində erməni ekspertlərinin hesablamalarına görə, ermənilərin ümumi itkisi 38,4 milyard dollardır və itkilərə görə Nikol Paşinyanı günahlandırırırlar. Lakin yaddan çıxarırlar ki, təxmini hesablamalara görə, ermənilər tərəfindən Qarabağın işğalı zamanı Azərbaycan iqtisadiyyatına 100 milyardlarla dollar ziyan dəyib. Allah bu vəhşiliyi götürməyib, cinayətkarların cəzasını verir və inşallah verəcək. 44 günlük Vətən müharibəsi nəticəsində Ermənistan 10 ədəd S-300 və onun taktiki-döyüş vasitələri, 366 tank, 352 müxtəlif çaplı top, 22 ədəd pilotsuz uçuş aparatı, 5 Su-25 təyyarəsi, 50 Tor, Osa, Kub, Kruq modeli zenit-raket kompleksindən məhrum olub. Eyni zamanda, döyüş əməliyyatları çərçivəsində xüsusi əhəmiyyətə malik 97 ədəd Qrad, 4 ədəd Smerç, 1 Tos odsaçan, 2 Urağan, 1 ədəd Yars, Toçka-U, ballistik raketlər, Elbrus raket kompleksləri də məhv edilib. Azərbaycan ordusunun məhv etdiyi və ya qənimət kimi götürdüyü hərbi texnikasının dəyəri minimum qiymətləndirmə əsasında ən azı 3,8 milyard ABŞ dolları dəyərindədir [47]. Beləliklə, 44 günlük müharibə dövründə faşist təmayüllü Ermənistan ordusu, demək olar ki, məhv edilib. Ermənilər də məhv ediblər və qənimət götürüblər. Lakin nəyi? İşğal olunmuş Azərbaycan rayonlarını, qəsəbələrini, kəndlərini, məktəblərini, kitabxanalarını, kinoteatrlarını, Allah evi olan məscid və kilsələrini və s. yaşayış və qeyri-yaşayış obyektlərini məhv ediblər. Qənimət kimi həmin tikililərin pəncərə və qapılarını, dam örtüklərini, metal-taxta materiallarını və s. də aparıblar. Aparı bilmədiklərini dağıdıb, yandırılıblar. Yəni işğal olunmuş Azərbaycan ərazilərində “yandırılmış torpaq” siyasəti yürüdüblər. Bu iyrənc siyasət Azərbaycan Müdafiə Nazirliyinin Ağdam, Zəngilan, Qubadlı, Füzuli, Zəngilan, Laçın, Kəlbəcər və Şuşa şəhərlərinin işğalı əks etdirən video materiallarından da görünür. Ümumiyyətlə, azərbaycanlıların əsrlər boyu yaşadıkları indiki Ermənistan ərazisindən və işğal edilmiş torpaqlardan bir milyondan artıq soydaşımız qovularaq didərgin salınıb. Etnik təmizləmə aparılıb. Onminlərlə günahsız insanımız erməni allahsızlığının, vəhşiliyinin qurbanı olub.

Allahsızlar hətta qəbiristanları da dağıdıblar, məhv ediblər. Qəbirləri ekskavatorla qazıb, cəsədləri çıxarıblar, qızıl axtarıblar. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin köməkçisi, Prezident Administrasiyasının Xarici siyasət məsələləri şöbəsinin müdiri Hikmət Hacıyevin dediyi kimi, “Qəbirlərin dağıdılması vandalizmin ən iyrənc formasıdır”. Bu yerlərə səfər etmiş xarici jurnalistlərin və diplomatların təbirincə desək, Xirosima kimi, atom bombası partlaması nəticəsində məhv olmuş yerlərə bənzəyir. Bir çoxu bu müdhiş mənzərə qarşısında göz yaşlarını saxlaya bilməyib. Budur erməni xisləti.

Allah evləri olan məscid və kilsələrə münasibətdə Azərbaycan dövləti və vətəndaşları fərq qoymurlar. Məscidlərlə yanaşı, kilsələr də qorunur və təmir edilir. Məsələn, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin təşəbbüsü və Heydər Əliyev Fondunun dəstəyi ilə Rusiyada Xristianlığın qəbul edilməsinin 1025 illiyinə və Həştərxanın təməlinin qoyulmasının

455 illiyinə həsr edilən müqəddəs Vladimir kilsəsinin qarşısındakı meydanda Knyaz Vladimirin abidəsinin ucaldılması bu faktların sırasındadır. Azərbaycan dövlətinin dəstəyi ilə Vatikanda yerləşən Müqəddəs Sebastian katakombaları, Fransanın Orn departamentinin Santiyi, Frensay o Sovaj, San-iler la Jerar, Tanvil, Kurjust, Revonoy və Mal yaşayış qəsəbələrindəki X-XII əsrlərə aid 7 kilsə bərpa edilib. Həmçinin son 20 ildə Rus Pravoslav Baş Kafedral kilsəsi, Xilaskar Yevangelik lüteran kilsəsi, Gəncə şəhərindəki Aleksandr Nevski Rus Pravoslav kilsəsi də dövlət tərəfindən təmir edilib, Bakı və Azərbaycan Yeparxiyasının Pravoslav Dini-Mədəniyyət Mərkəzi inşa olunub. Azərbaycanın Birinci vitse-prezidenti, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban xanım Əliyevanın göstərişi ilə Fond Vatikanda Müqəddəs Pyotr Kilsəsində **“Roma Papası I Leon ilə Hun imperatoru Atillanın görüşü”** baryefini bərpa edib [48, s.343].

Həmçinin Heydər Əliyev Fondu ilə Müqəddəs Taxt-Tac arasında imzalanmış “Roma katakombalarının bərpasına dair ikitərəfli Saziş” çərçivəsində Roma şəhərində Müqəddəs Marçelino və Pietro katakombaları bərpa edilib. “Tolerantlığın ünvanı –Azərbaycan” layihəsi çərçivəsində Qəbələdəki Çotari Alban-udi və Bakıdakı Pravoslav kilsələri təmir olunub. Bakıda Müqəddəs Məryəm kilsəsi inşa edilib. Həmçinin, 2020-ci ildə Qəbələnin Nic qəsəbəsindəki Müqəddəs Məryəm Ana Alban kilsəsi Heydər Əliyev Fondu tərəfindən əsaslı şəkildə bərpa olunub.

Bu işlər bir daha ermənilərdən fərqli olaraq, azərbaycanlıların ümumbəşəri dəyərlərə, Allah evlərinə sevgisini təcəssüm etdirir. Ermənilər

işğal olunmuş ərazilərdə 67 məscidin ikisi istisna olmaqla, hamısını dağıdıb, məhv ediblər və ya tövlə, silah anbarı və s. kimi müqəddəs Allah evinə layiq olmayan təyinatlar üzrə istifadə ediblər. Lakin Bakı şəhərinin mərkəzində yerləşən erməni kilsəsi Azərbaycan dövləti tərəfindən bərpa edilib və qorunur. Azərbaycanın yüksək səviyyəli dövlət qurumları bildirir ki, işğaldan azad olunmuş ərazilərdəki müsəlman abidələri ilə yanaşı, xristian mirası da mənşəyindən asılı olmayaraq, yüksək səviyyədə qorunacaq, bərpa ediləcək və istifadəyə veriləcək. Bax, budur, Allaha inam və Allah sevgisi.

Təsadüfi deyil ki, Roma Papası Fransisk 2016-cı ildə Azərbaycana səfəri zamanı dini tolerantlığa görə ölkəmizi dünyaya nümunə kimi qiymətləndirmişdi [49]. Belə ki, multikultural

və çoxkonfessiyalı ölkə olan Azərbaycanda bütün xalqların və dinlərin nümayəndələri əsrlər boyu dinc yaşayır və qurub-yaradırlar.

Həmişə haqq iş tərəfində olan Azərbaycanda Allahın köməyi ilə, insan sevən xalqımızın rifahını yaxşılaşdırmaq üçün Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə iqtisadiyyatımız sürətlə inkişaf edib. Belə ki, son 17 ildə ümumi daxili məhsul 3 dəfə, qeyri-neft sektoru 2,9 dəfə, sənaye 2,7 dəfə, kənd təsərrüfatı 1,4 dəfə artıb. Yoxsulluq 49%-dən 5%-ə enib. Dövlət büdcəsinin gəliri 20 dəfə, əhalinin normal gəliri 9,9 dəfə artıb. Bəli, budur, Allahın gözəl bəndələrinə xoş münasibəti.

Qonşularına qarşı torpaq iddiasında olan və bu səbəbdən sərhədləri bağlı olan, aclıq və səfalət içərisində boğulan Ermənistanın bütün bölgələrindən isə əhali qaçır. Son bir ildə təkcə Zəngəzur (Sünik) əhalisinin sayı təxminən 1300 nəfər azalıb. Bu azalma Tavuş bölgəsində 800 nəfər, Lori bölgəsində 700 nəfər, Şirakda 400 nəfər, Geqarkunikdə 300 nəfər və s. təşkil edib.

Allahsızlıqları davam etsə, 3 milyondan az əhalisi olan monoetnik Ermənistan tam boşalacaq [50]. Allahsevənlər məskəni olan Azərbaycanda isə əhalinin sayında artım davam edir və 10 milyondan çox müsəlman, xristian, yəhudi, bəhai, hinduist və s. mehriban və tolerant şəraitdə yaşayan vətəndaşımız var. Azərbaycan dövlət büdcəsinin çox hissəsini əhalinin rifahının yaxşılaşdırılmasına sərf edir. Ermənistan isə 2020-ci ildə hərbi büdcəsinin 50%-ni, rəsmi valyuta ehtiyatlarının 15%-ni və ya dövlət büdcəsinin 10%-ni Azərbaycanın işğal olunmuş ərazilərinin minalanmasına xərcləyib. Mütəxəssislərin hesablamasına görə, Ermənistanın basdırdığı minaların ümumi dəyəri 340 milyon ABŞ dolları civarındadır. İstehkamçıların hesablamalarına görə, işğaldan azad olunmuş ərazilərə təxminən 4,5 milyon mina basdırıla bilər [51]. Hansı ki, bu minaların cüzi bir qismindən 100-dən çox günahsız Azərbaycan vətəndaşı həyatını və ya sağlamlığını itirib. Halbuki ermənilər normal psixologiyaya sahib olsaydılar, minalara xərclənən bu 340 milyon ABŞ dollarını normal yaşayışları üçün sərf edərdilər, nəinki günahsız azərbaycanlıların öldürülməsinə.

Allah Böyükdür. Baxmayaraq ki, işğaldan azad olunmuş ərazilərə basdırılmış minaların xəritəsini allahsız ermənilər Azərbaycan tərəfinə vermək istəyirlər, bu minalar da təmizlənəcək. İnşallah, azərbaycanlılar həmin ərazilərdə xoşbəxt və firavan yaşayacaqlar.

Yekun. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin dediyi kimi, bizim atdığımız addımlar haqq işi idi. Allah da haqqı müdafiə etdi. Azərbaycan silahlı qüvvələri allahsız ermənilər tərəfindən, demək olar ki, tamamilə dağıdılmış 300-dən çox şəhər, qəsəbə və kəndi işğaldan azad etdi. Haqq olmayan işlərinə - allahsızlıqlarına görə Allah erməniləri cəzalandırıb və bu cür davam etsə, ermənilər həmişə Allah tərəfindən cəzalandırılacaqlar.

Beləliklə, erməni xalqına çağırış edib deyirik ki, azərbaycanlılar kimi Allahın yaratdığı bütün dinlərə, millətlərə qarşı tolerantlıq və sevgi göstərib, bir dəfə gəldiyin dünyada sülh və əmin-amanlıq şəraitində yaşamaq lazımdır. “Daşnaksütyun” kimi ekstremist-millətçi partiyaları, Silva Kaputikyan, Zori Balayan, Robert Koçaryan, Serj Sarqsyan və s. bu kimi yalançı millət sevrələri qəbul etməmək lazımdır.

Son söz əvəzi kimi müqəddəs kitablardan topladığımız, həqiqi, yalançı və yarımçıq teistlərə ünvanlanmış ibratəmiz kəlamları – günahsız insanların öldürülməsinə və sülh yaratmağa

münasibəti təqdim edirik.. “... hər kəs bir kimsəni öldürməmiş (bununla da özündən qisas alınmağa yer qoymamış) və yer üzündə fitnə-fəsad törətməmiş bir şəxsi öldürsə, o, bütün insanları öldürmüş kimi olur. Hər kəs belə bir kimsəni diriltə (ölümdən qurtarsa), o, bütün insanları diriltmiş kimi olur...” [Qurani-Kərim, “Maidə” surəsi, 5]

Nə bəxtiyardır sülhyaradanlar!

Çünki onlar Allahın övladları adlanacaq. (İncil, MATTA 5:9)

İsa ona dedi: «Qılıncını yerinə qoy, çünki qılınc çəkənlərin hamısı qılıncı ilə məhv olacaq [İncil, MATTA 26:52].

Məhəbbət səbirli, xeyirxahdır. Məhəbbət paxıllıq etməz, öyünməz, lovğalanmaz, kobudluq etməz, öz xeyrini güdməz, hirsənməz, ona edilən pisləkləri sayıb-hesablamaz. Məhəbbət haqsızlığa sevinməz, həqiqətə isə şadlanır. O hər şeyə qatlaşar, hər şeyə inanar, hər şeyə ümid bəsləyər, hər şeyə dözər [İncil, PAULUN KORİNFLİLƏRƏ BİRİNCİ MƏKTUBU 13:4-7].

“Tövrat”da qeyd olunan 10 əmrə isə insan öldürməyin günah olması ilə bağlı belə bildirilir: **“Adam öldürmək olmaz”** [Tövrat, Təsniviyyə, 10:1-5].

ƏDƏBİYYAT

1. Hollingsworth, A. (2015). “The Beginning of Wisdom is the Definition of Terms” - Socrates. *The Breast Journal*, 21(2), 119–120.
2. Теизм/<https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D0%B5%D0%B8%D0%B7%D0%BC>
3. <https://islamansiklopedisi.org.tr/teizm>
4. Bilaləoğlu E. Allahsızlar və cəzaları / “Cəmiyyət və Din” qəzeti / № 04 (354), aprel 2021-ci il. səh. 10-11
5. Şuşa şəhərinin Azərbaycanın mədəniyyət paytaxtı elan edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı. 07 May 2021 /<https://president.az/articles/51394>
6. Azərbaycan və Türkiyə prezidentləri mətbuata birgə bəyanatlarla çıxış ediblər/ <https://president.az/articles/52116>
7. Şuşa Şəhəri Dövlət Qoruğu İdarəsinin yaradılması haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı/https://azertag.az/xeber/Susa_Seheri_Dovlet_Qorugu_Idaresinin_yaradilmasi_haqqinda_Azerbaycan_Respublikasi_Prezidentinin_Fermani-1813671
8. XİN: Beynəlxalq öhdəliklərini pozan Ermənistanın Azərbaycanın öz ərazisində apardığı bərpa-quruculuq işləri ilə bağlı şərh verməyə hüquqi əsası yoxdur/ https://azertag.az/xeber/XIN_Beynelxalq_ohdeliklerini_pozan_Ermenistanin_Azerbaycanin_oz_erazisinde_apardigi_berpa_quruculuq_isleri_ile_bagli_serh_vermeye_huquqi_esasi_yoxdur-1772795
9. <https://apa.az/az/xeber/incesenet-xeberleri/ermeni-deputat-susa-muzeyini-talan-ederek-eksponatları-ermenistana-apardıqlarını-etiraf-edib-646737>

10. Şuşanın Cıdır düzündə “Xarıbülbül” musiqi festivalı qala-konsertlə başa çatıb/ <https://president.az/articles/51478>
11. <https://apa.az/az/xeber/sosial-xeberler/veten-muharibesinden-sonra-100-cu-sehid-ovladi-dunyaya-gelib-649462>
12. https://azertag.az/xeber/Mina_xeritelerinin_verilmesi_Prezident_Ilham_Aliyevin_qetiyetli_iradesinin_mentiqi_neticesi_ve_daha_bir_parlaq_diplomatik_qelebesidir-1805739
13. <https://azvision.az/news/264138/-prezident-sehid-jurnalistleri-telif-etdi--serencam--.html>
14. Erməni komandirdən şok: 17 yük maşını mina basdırdıq/ <https://axar.az/news/gundem/564125.html>
15. <https://lent.az/xeber/hadise/qarabagda-17-yuk-masini-mina-basdiran-ermeni-polkovnik-axtarisa-verildi-resmi-404835>
16. <https://report.az/report-studio/zerercekmis-bizi-deyenekle-lomla-doyerek-igenceler-verirdiler/>
17. <https://azvision.az/news/263570/-lacinda-saxlanilan-ermeni-olkesine-tehvil-verildi-resmi-.html>
18. https://azertag.az/xeber/Mina_xeritelerinin_verilmesi_Prezident_Ilham_Aliyevin_qetiyetli_iradesinin_mentiqi_neticesi_ve_daha_bir_parlaq_diplomatik_qelebesidir-1805739
19. https://azertag.az/xeber/Azərbaycanlı_deputat_Mingechevir_su_anbarını_bombalamagayuz_minlerle_azerbaycanlıni_qetle_yetirmeye_chagiran_ermeni_numayendenin_chixisi_ikrah_hissi_dogurur-1813153
20. <https://moderator.az/dunya/380835/allah-bu-lkeden-uz-cevirib-pasinyan/>
21. <https://sozcu.az/?p=109670>
22. <https://president.az/articles/52116>
23. <https://xalqgazeti.com/az/news/77872>
24. <https://report.az/daxili-siyaset/qmi-sedri-beyanat-yayib/>
25. <https://apa.az/az/xeber/dini-xeberler/Robert-Mobili-Sukur-ki-Pasxa-bayramini-igaldan-azad-olunan-Qarabagda-Klbcrd-qeyd-edirik-641541>
26. <https://konkret.az/mina-kelbecere-dini-ayinler-adi-ile-gelen-kesisler-terefinden-yelesdirilib-sok-proqnoz/>
27. <https://president.az/articles/52133>
28. <https://nocomment.az/sarkisyan-pasinyani-tehqir-etdi/>
29. <https://yenisabah.az/pasinyanın-tepesine-deyenekle-vurmaq-lazimdir>
30. <http://moderator.az/dunya/382652/ohanesyan-nikola-qarsi-qorxunc-texribat-hazirlanir/>
31. <https://axar.az/news/planet/565778.html>
32. <https://aqreqator.az/az/idman/127892>
33. Makronun haqq elədiyi şapalaq daha kimə dəydi? TƏRS BAXIŞ+ÖZƏL / <https://sia.az/az/news/politics/875246.html>
34. <https://novayagazeta.ru/articles/2021/06/08/makronu-dali-poshchechinu-vo-vremia-turne->

- po-frantsii-dvukh-chelovek-zaderzhali
35. <https://axar.az/news/siyaset/563416.html>
  36. <https://modern.az/az/news/290840/onlar-muharibenin-baslamagini-arzulayirlar-pasinyan-muxalifeti-ittiham-etdi>
  37. İlham Əliyevin iştirakı ilə Nizami Gəncəvi Beynəlxalq Mərkəzinin “Cənubi Qafqaz: Regional inkişaf və əməkdaşlıq perspektivləri” adlı videoformatda müzakirələri keçirilib/
<https://president.az/articles/51583>
  38. Prezident, Ali Baş Komandan İlham Əliyev Silahlı Qüvvələr Günü münasibətilə Azərbaycan Ordusunun rəhbər və şəxsi heyətinin bir qrupu ilə görüşüb/<https://president.az/articles/52331>
  39. <https://azvision.az/news/262849/azerbaycan-xin-den-makrona-cavab-.html>
  40. <https://axar.az/news/toplum/568289.html>
  41. <https://axar.az/news/kult/553295.html>
  42. Abbasoğlu Baxşeyiş. Ağdam Ağrıları. Bakı: Şuşa nəşriyyatı, 2003, 109 s.
  43. Rauf Qaragözov. Xocalı faciəsi kollektiv sarsıntı, kollektiv yaddaş və identiklik amili kimi/ https://www.academia.edu/1584481/_Xocal%C4%B1_faci%C9%99si_kollektiv_sars%C4%B1nt%C4%B1_kollektiv_yadda%C5%9F_v%C9%99_identiklik_amili_kimi
  44. <https://modern.az/az/news/289064/ombudsmanmiyatovice-mektub-yazdi>
  45. <https://konkret.az/ter-petrosyan-1997-ci-ilde-sulhe-yaxin-idik-kocaryan-imkan-vermedi-sok-detallar/>
  46. <https://525.az/news/157601-human-rights-watch-hesabatinda-ermenilerin-mulki-ehaliye-hucumlarini-pisledi>
  47. <https://www.virtualkarabakh.az/az/post-item/52/2871/ikinci-qarabag-muharibesi.html>
  48. Vəliyeva Mədinə. İbrahimova Mətanət. Heydər Əliyev Fondu – 10 il. Bakı: 2014, 585 s.
  49. Azərbaycan qəzeti.-2016.- 4 oktyabr.- S.3-4.
  50. <http://news.unec.edu.az/ekspert-reyi/6848-regemlerde-gizlenen-gerceklik-ermenistanda-acinacagli-demografik-veziyyet>
  51. <https://report.az/qarabag/ermenistan-herbi-budcesinin-50-ni-qarabagin-minalanmasina-xercleyib/>